

ONDERZOEK:

Kortrijk, Groeningeabdij

- Stedenbouwkundige vergunning bouw

Voorliggend document is een:

Melding vooronderzoek	
Verslag van resultaten	
Programma van Maatregelen	+
©Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.	

INHOUDSOPGAVE

1	Situering binnen het archeologietraject	3
2	Inhoud en opbouw van het document	4
3	Bijlagen.....	4
4	Administratieve fiche/Privacyfiche	5
4.1	Situering van het onderzoek	5
4.2	Projectcodes	7
4.3	Betrokken actoren	7
4.4	Bewaring van de data.....	8
5	Huidige synthese en waardering	10
5.1	Synthese	10
5.1.1	(On)volledigheid van de dataset	10
5.1.2	Huidige dataset	10
5.1.3	Impact van de geplande werken	12
5.1.4	Waardering van de archeologische site	13
5.2	Vervolgtraject.....	15
5.2.1	Antwoord op de onderzoeksvragen	15
5.2.2	Afweging van de te nemen maatregelen	17
5.2.3	Bepaling van de te nemen maatregelen	18
5.3	Randvoorwaarden.....	18
6	Omschrijving van de maatregelen	19
6.1	Algemene bepalingen.....	19
6.1.1	Randvoorwaarden	19
6.1.2	Risicoanalyse en remediëring	20
6.1.2.1	Algemeen.....	20
6.1.2.2	Historische munitie.....	20
6.2	Omschrijving van de maatregelen.....	21
6.2.1	Onderzoeksdoel	21
6.2.2	Opgravingsstrategie, -methoden, -technieken	23
6.2.2.1	Onderzoekszone in functie van de bouwvergunning	23
6.2.2.2	Competenties van de erkend archeoloog.....	27
6.2.2.3	Logistiek	28
6.2.2.4	Rapportage en natuurwetenschappelijk onderzoek	28
6.2.2.5	Deponeren archeologisch ensemble	30
6.3	Kostenraming, prijsopbouw	32
6.3.1	Veldwerk.....	32
6.3.2	Post-excavation	33
6.4	Besluit	33
7	Bibliografie	35
8	Lijst van figuren	38

1 Situering binnen het archeologietraject

HUIDIG ONDERZOEK	bureaustudie
ADVIES	opgraving

Het huidige onderzoek situeert zich binnen het archeologisch traject als volgt:

<i>Traject:</i>	<i>Soort rapport</i>	<i>Soort onderzoek</i>
[REDACTED]	Archeologienota	Bureauonderzoek
		[REDACTED]
		[REDACTED]
		[REDACTED]
Uitgesteld traject	[REDACTED]	[REDACTED]
		[REDACTED]
		[REDACTED]
	[REDACTED]	[REDACTED]

2 Inhoud en opbouw van het document

Het voorliggende document bevat volgende onderdelen:

DEEL 1	Administratieve fiche	+
DEEL 2	Beschrijving van het onderzoeksgebied	+
DEEL 3	Onderzoeksopdracht: bureaustudie	+
DEEL 4	Onderzoeksopdracht: landschappelijke boringen	
DEEL 5	Onderzoeksopdracht: prospectie met ingreep in de bodem	
DEEL 6	Assessment van landschappelijke data	+
DEEL 7	Assessment van aardkundige data	+
DEEL 8	Assessment van historische data	+
DEEL 9	Assessment van archeologische data	+
DEEL 10	Synthese en waardering	+
DEEL 11	Omschrijving van de maatregelen - SLOOP	+

3 Bijlagen

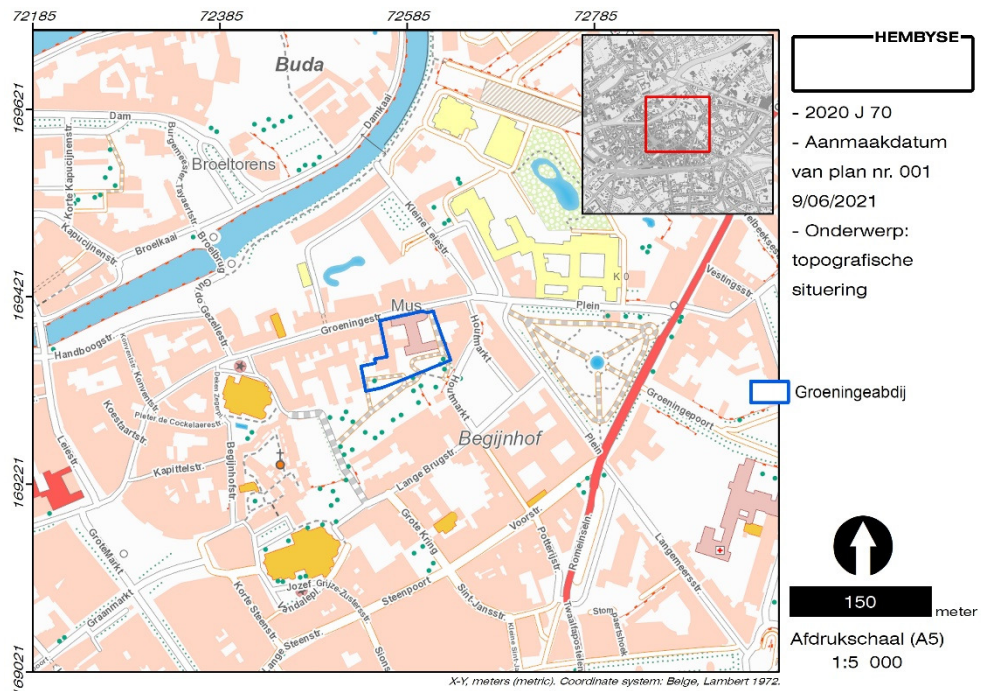
Het voorliggende document is voorzien van volgende bijlagen:

BIJLAGE 1	Inventaris van de plannen
BIJLAGE 2	Plannen in functie van de sloopvergunning
BIJLAGE 3	Boorstaten van de DOV-boringen
BIJLAGE 4	Foto's van het plaatsbezoek
BIJLAGE 5	Prijsraming

4 Administratieve fiche/Privacyfiche

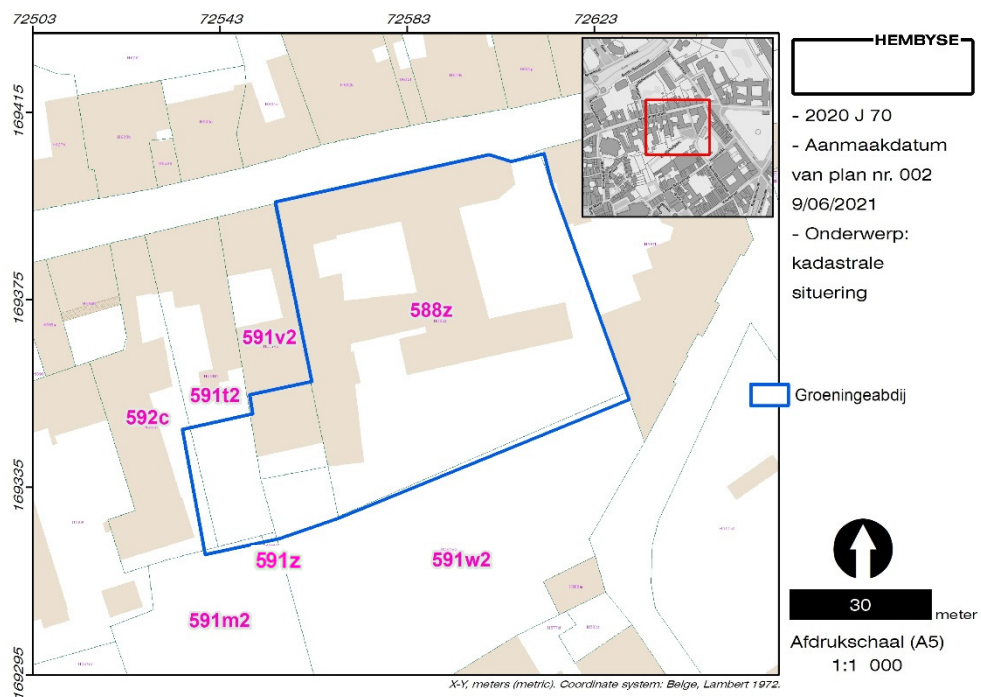
4.1 Situering van het onderzoek

Gewest	Vlaams Gewest		
Gemeente	Kortrijk		
Deelgemeente			
Straat en straatnummer	Groeningestraat 40-42		
Kadastrale situering	Afdeling	3	
	Sectie	H	
	Percelen	588z;	591v2;
		591t2;	592c;
	591m2;	591w2;	
		591z	
Lambert 72-coördinaten	NO	X: 72612,549m x Y: 169406,103m	
	ZW	X: 72540,171m x Y: 169320,783m	
Oppervlakte	4735,068 m²		0,47 ha
Oppervlakte bodemingreep	2550 m²		0,25 ha
Datum van toekenning van de opdracht	23 oktober 2020		
Wettelijk kader	Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014.		
Opgemaakt volgens CGP	Versie 4.0		
Duur van het onderzoek	10 werkdagen		
Kostprijs van het onderzoek (privacyfiche)			

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de topografische kaart.

6

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadasterkaart.

4.2 Projectcodes

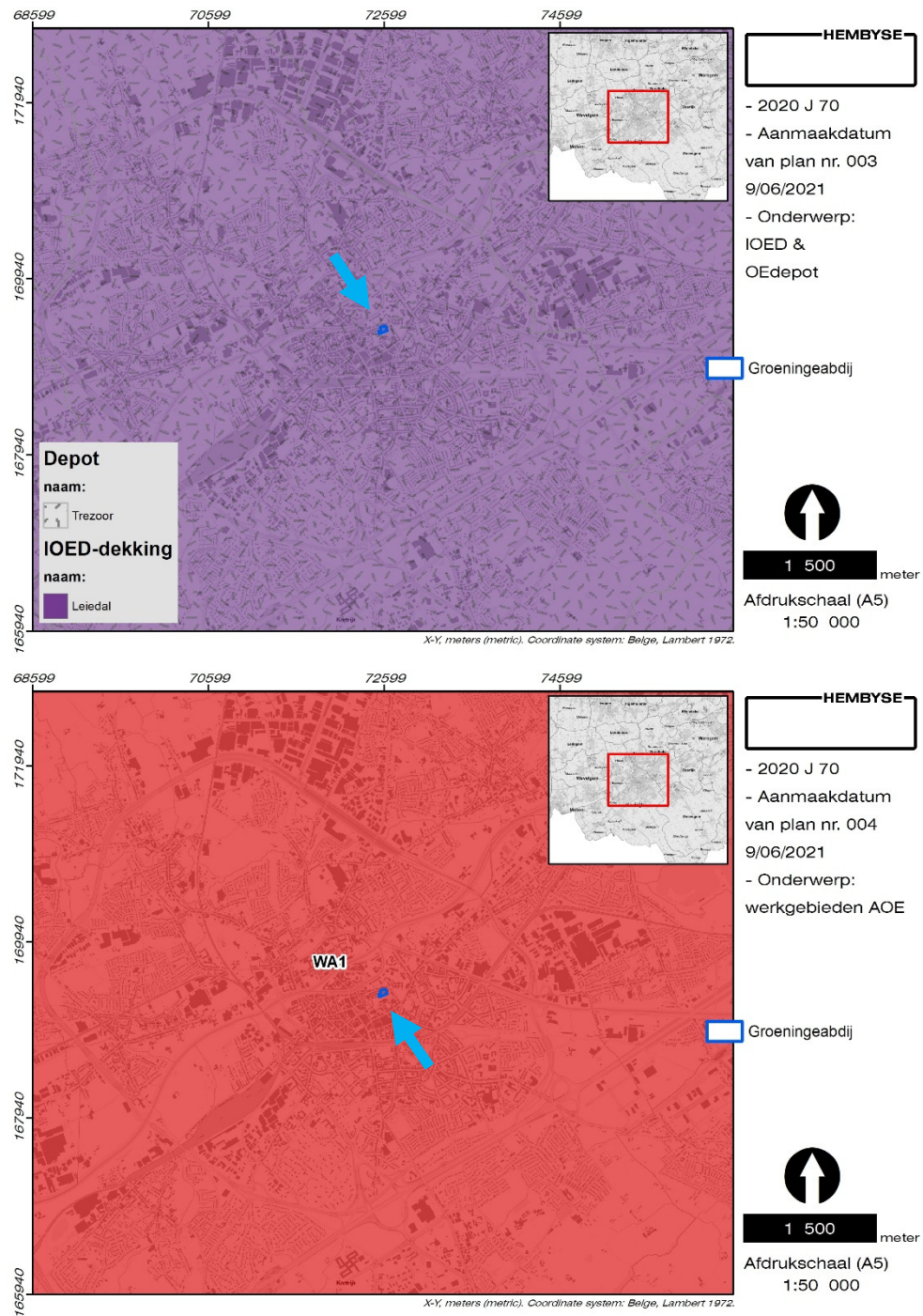
Bureaustudie	2021 K 331
<i>DISCLAIMER: de archeologienota in functie van sloop is opgemaakt onder projectcode 2020 J 70, alle plannen die in dit dossier nog relevant zijn worden met deze projectcode overgenomen. Het plan van de geplande toestand – bouw diende te worden geactualiseerd en is opgemaakt onder projectcode 2021 K 331.</i>	
Landschappelijke boringen	n.v.t.
Verkennde boringen	n.v.t.
Waarderende boringen	n.v.t.
Prospectie met ingreep in de bodem	n.v.t.
Opgraving	n.v.t.
Interne projectsigle Hembyse bvba	KOR-GRO

4.3 Betrokken actoren

Erkend archeoloog (rechtspersoon)	Hembyse bvba (OE/ER/Archeoloog/2017/00193)	
Erkend archeoloog (natuurlijk persoon)	Bart De Smaele (OE/ERK/Archeoloog/2015/00070)	
	Hadewijch Pieters (OE/ERK/Archeoloog/2017/00168)	
Geraadpleegde (regio)specialisten	Tijs De Schacht (Erfgoed Zuidwest)	
	Nancy Lemay (Agentschap Onroerend Erfgoed)	
Initiatiefnemers (privacyfiche)		
	Privaatrechtelijk	Publiekrechtelijk
Omgevingsvergunning:	Stedenbouwkundige handelingen - BOUW	Verkaveling van gronden

4.4 Bewaring van de data

Plaats en jaar van uitgave	Gentbrugge, 2021
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie, volgnummer:	216
Bibliografische referenties	De Smaele B. & Pieters H., 2021. <i>Archeologienota naar aanleiding van de renovatie en uitbreiding van het Groeningemuseum op de site van de voormalige Groeningeabdij te Kortrijk, onderdeel stedenbouw; Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 216, Gentbrugge.</i>
Bewaring van archief en ruwe data	Hembyse BV Vogelhoekstraat 25A, 9050 Gentbrugge
Zakelijkrechthouders van het archeologisch ensemble (privacyfiche)	
Bewaring archeologisch ensemble	Hembyse BV (tijdelijk depot)
Gebruiker van het archeologisch ensemble	Hembyse BV
Bevoegde Onroerenderfgoedgemeente/IOED	Erfgoed Zuidwest (Leiedal)
Bevoegd Onroerend Erfgoeddepot (definitieve bewaarplaats van het archeologisch ensemble)	Trezoor

Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerendergoeddepots en de IOED's. Onder: situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de "Werkgebieden Archeologie" van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

5 Huidige synthese en waardering

5.1 Synthese

5.1.1 (On)volledigheid van de dataset

Het onderzoek kadert in de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen (zie §*Beschrijving van het onderzoeksgebied* van de archeologienota), met name het bouwen van een nieuw museumcomplex met ondergrondse tentoonstellingsruimtes. Het uitgevoerde vooronderzoek dat in het Verslag van Resultaten is verwerkt, is een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van een bureaustudie.

Het bureauonderzoek kon volledig worden uitgevoerd:

- het plangebied kon worden afgebakend, zowel landschappelijk als kadastraal
- de gekende ecologische en aardkundige data zijn geïnventariseerd
- de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren van het onderzoeksgebied zijn geïnventariseerd, specifiek gelet op de gekende historie van het gebouwenbestand
- het betreft een archeologienota in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen, waarbij de geplande bodemingrepen in kaart zijn gebracht

10

Het onderzoek heeft, in zijn huidige vorm, de mogelijkheid geboden een historisch en archeologisch overzicht van het projectgebied te schetsen en om op basis van de gegenereerde dataset gepaste maatregelen voor het verdere verloop van het archeologische traject uit te tekenen.

5.1.2 Huidige dataset

Op basis van het assessment van de landschappelijke, aardkundige, historische en archeologische data voor het onderzoeksgebied kan gesteld worden dat een dataset is gegenereerd, die toelaat om het archeologisch kennispotentieel ervan te bepalen. Deze data zijn objectief: mits het toepassen van eenzelfde onderzoeksmethode met dezelfde parameters moet een onderzoeker tot eenzelfde dataset en besluit komen. Men kan zich uiteindelijk afvragen of er middels het raadplegen van de historische data, de historische kaarten, de luchtfoto's en de gekende archeologische gegevens voldoende elementen zijn om de historische en archeologische realiteit van het huidige onderzoeksgebied te bepalen.

Op basis van de vergaarde gegevens kan men besluiten dat het onderzoeksgebied gelegen is binnen de voormalige overstromingsvlakte van de Leie, waarbij de

stroomvlakte geleidelijk aan gekanaliseerd is en de waterhuishouding bijgevolg onder controle is gebracht. Op de overgang van deze stroomvlakte naar de heuvelrug ten zuiden van het onderzoeksgebied bevindt zich de huidige Groeningestraat, waarlangs het klooster in de 16^e eeuw werd opgericht met het oog op een vestiging binnen de aanwezige stadsomwalling. Hiervoor werden de bestaande woonhuizen langsheen de straatzijde onteigend en afgebroken, en werd een nieuw kloostercomplex rondom een vierkante pandtuin opgericht. Na de opheffing van het klooster op het einde van de 18^e eeuw volgde een seculiere periode, waarbij sprake was van afbraak van het grootste deel van het oorspronkelijke gebouwenbestand en de aanpassing van de overgebleven gebouwen voor een industriële invulling. Het bouwpuin dat niet meer verhandeld kon worden, werd ter plaatse in afvalkuilen in de grond gestoken. Niettemin bleven een groot aantal zones gevrijwaard en is er sprake van sporen en structuren uit de inheems-Romeinse periode (hoewel deze beter bewaard zijn in het gebied ten oosten van het kloostercomplex), alsook van de Laat-Middeleeuwse zand- en leemwinning die samenhangt met artisanale activiteiten langsheen de Leie, en die verder naar het noordoosten (onder andere kalk-, steen-, tegel- en pottenbakkersovens) geattesteerd werden. Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw kwam het gebouwencomplex opnieuw in handen van een religieuze gemeenschap die het kloostercomplex herinrichtte, hierbij gebruik makend van de nog bestaande infrastructuur en min of meer gefundeerd op het oorspronkelijke grondplan. Het klooster bleef nog een kleine eeuw bestaan, maar diende daarna plaats te maken voor een meer “eigentijdse” invulling, waarbij er modernistische plannen waren voor een nieuwe stads- en winkelwijk. Deze plannen belandden uiteindelijk in de koelkast, waarna de site in eigendom van de stad Kortrijk kwam en het geheel werd ingericht als museum en parkzone. In het kader van deze laatste ingrepen werd binnen een deel van de site reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarbij sprake is van verschillende opgravingsputten, verspreid over de abdijsite. De gedocumenteerde sporen en structuren wijzen inderdaad op bewoning tijdens de inheems-Romeinse periode, met een afwezigheid van sporen in de eerste helft van de tweede eeuw. Deze aanwezigheid lijkt abrupt te stoppen op het einde van de derde of het begin van de vierde eeuw, waarna er sprake is van een opmerkelijke afwezigheid van sporen en structuren tot aan het einde van de 13^e – begin van de 14^e eeuw. Er volgde een fase van zand- en leemwinning die ten einde liep in de 16^e eeuw, tevens de periode waarin de Groeningeabdij (Groeninge II) werd overgebracht naar een gebied binnen de stadsomwalling. Van deze fase van de abdij dient ook rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van inhumaties, die zich voornamelijk in de noordelijke pandgang en het noordelijke deel van de pandtuin lijken te bevinden.

Op basis van de bestaande dataset kan dus worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied **met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid archeologische sporen en structuren aanwezig zijn.**

5.1.3 Impact van de geplande werken

Op basis van de inzichten, verworven in de geplande werken binnen het projectgebied, kan worden gesteld dat de impact van de geplande werken bestaat uit verschillende werkzaamheden, waarbij de grootste impact op het bestaande bodemarchief na het slopen van de gebouwen (niet in deze aanvraag, cf. archeologienota voor de sloop¹) teweeg gebracht zal worden door het uitgraven van de ondergrondse tentoonstellingsruimtes aan weerszijden van de 19^e-eeuwse kapel. Voor een inschatting van de geplande werken wordt ook verwezen naar de plannen in de bijlage.

Hoewel reeds een deel van de site op het einde van de 20^e eeuw werd opgegraven, resteren nog grote zones die nog niet aan archeologisch onderzoek werden onderworpen. Bovendien mag er niet worden uitgegaan van een situatie waarbij binnen de toen aangelegde werkputten alle sporen volledig onderzocht zijn.

Bijgevolg kan gesteld worden dat **alle geplande werkzaamheden** een directe bedreiging vormen voor het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van deze inzichten kan een afweging worden gemaakt van de te nemen maatregelen (verwerven van nieuwe en noodzakelijke onderzoeksdata), tegenover de reeds genomen maatregelen (de bestaande onderzoeksdata).

¹ De Smaele B. & Pieters H., 2021.

5.1.4 Waardering van de archeologische site

In onderstaande tabel wordt op basis van de verschillende datasets bekeken wat de impact op de bewaring van archeologische sporen en sites is. Dit is in essentie een synthese van de reeds onderzochte data in voorgaande hoofdstukken. Dit resulteert in een waardering van de site wat betreft het potentieel op archeologische kenniswinst of kennisvermeerdering.

<i>Dataset</i>	<i>Ongunstig/ neutraal/ gunstig/ zeer gunstig</i>	<i>Toelichting</i>
<i>Staat van de site</i>	gunstig	Een deel van de site is bebouwd, waarvan de bebouwing teruggaat op de historische realiteit van het kloostercomplex. Het huidige streekbezoekerscentrum betreft een 21 ^e -eeuws gebouw dat volledig onderkelderd is. Enkele zones zijn onbebouwd en in gebruik als groenzone met slechts ondiepe verhardingen.
<i>Landschappelijke data</i>	gunstig	Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de stroomvlakte van de Leie en de flank van een heuvelrug. Het onderzoeksgebied bevindt zich bijgevolg vrij laag, doch voldoende droog voor menselijke bewoning en artisanale activiteiten.
<i>Aardkundige data</i>	neutraal	De aardkundige data geven aan dat er voor het Pleistoceen geen kans is op bewaring van afgedekte paleo-bodems en de daarin vervatte archeologische sites. Wat betreft het Holoceen geeft het beschikbare kaartmateriaal aan dat er sprake is van alluviale sedimenten, maar op basis van de bodemopbouw zoals geattesteerd tijdens het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek lijkt dit niet aanwezig te zijn: de aangetroffen archeologische sporen en structuren bevinden zich in een Pleistoceen alluviaal sediment, waarbinnen zich antropogene ingrepen hebben voorgedaan, waardoor er

		bijgevolg sprake is van verstoringen van het natuurlijke bodemarchief, maar er zich onder deze verstoringen alsnog een groot aantal archeologische sporen en structuren uit verschillende periodes bevinden.
<i>Historische data</i>	Zeer gunstig	Het onderzoeksgebied is ten minste sinds de 16 ^e eeuw bebouwd, en sinds het einde van de 16 ^e eeuw in gebruik als kloostercomplex.
<i>Archeologische data</i>	Zeer gunstig	Binnen het onderzoeksgebied is sprake van sporen en structuren uit de inheems-Romeinse periode, Laat-Middeleeuwse zand- en leemwinning, en verschillende fasen van het kloostercomplex, waarbij rekening gehouden dient te worden met de aanwezigheid van menselijke begravingen.

Op basis van voorgaande gegevens bestaat een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische sporen en structuren en wordt het kennisvermeerderingspotentieel als zeer hoog ingeschat.

- De kans op de aanwezigheid van goed bewaarde archeologische sites is zeker;
- De kans op goed bewaarde archeologische sporen en structuren die individueel en inherent kennisvermeerderingspotentieel bevatten, is zeker;
- De mogelijkheid om aangetroffen archeologische sporen en structuren aan te treffen die in een breder ruimtelijk kader/context kunnen worden geplaatst en bijgevolg kunnen worden geïnterpreteerd, is zeker.

Op basis van de bestaande datasets kan dus gesteld worden dat de kans op de aanwezigheid van goed bewaarde archeologische sporen en structuren zeker is, meer zelfs: dat het onderzoeksgebied een zeer hoog potentieel op archeologische kennisvermeerdering bevat. Er kan dus worden besloten dat verdere maatregelen voor het documenteren van de aanwezige archeologische sporen en structuren genomen dienen te worden, i.e. er kan nog geen vrijgave van het terrein worden geadviseerd. De reeds uitgevoerde archeologische onderzoeken binnen het onderzoeksgebied kunnen hierbij beschouwd worden als data gelijkaardig aan een vooronderzoek met ingreep in de bodem (in de vorm van proefputten en proefsleuven), waardoor op basis van de resultaten van deze verscheidene onderzoeken geconcludeerd kan worden dat verder onderzoek, in de vorm van een vlakdekkende opgraving dient te worden uitgevoerd.

In de fase van de uitvoering van het programma van maatregelen in functie van de sloopvergunning zal reeds een aanzienlijk deel van de archeologische sporen en structuren binnen het onderzoeksgebied tot een diepte van 1,2 tot 1,4 meter onder het maaiveld onderzocht zijn. Op basis daarvan zal een aanvullende waardering van de nog aanwezige (dieper dan 1,2 meter) sporen mogelijk zijn. In deze wordt uitgegaan van een situatie waarbij deze sporen nog aanwezig zijn. De situatie waarbij het archeologisch onderzoek als afgerond kan worden beschouwd ná het onderzoek van alle sporen tot 1,2 meter diepte, wordt hier buiten beschouwing gelaten.

5.2 Vervolgtraject

5.2.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Tijdens het bureauonderzoek is een aantal onderzoeksvragen gesteld, die daarvoor het onderliggend kader hadden gevormd.

BUREAUONDERZOEK

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*

De landschappelijke en aardkundige data wijzen op een situatie waarbij de ondergrond van het onderzoeksgebied is opgebouwd uit diepe tertiaire afzettingen, die zijn afgedekt door een dik pakket quataire sedimenten. Deze bestaan in hoofdzaak uit fluviatiele sedimenten die werden afgezet in periglaciale omstandigheden tijdens het Pleistoceen. Op het einde van deze periode werden deze bedolven onder een eolisch dek. In het grootste deel van het onderzoeksgebied zouden deze Pleistocene pakketten op hun beurt afgedekt zijn met alluviale afzettingen tijdens het Holoceen, toen het stroomgebied van de Leie nog niet onder controle was gebracht. Op basis van de archeologische onderzoeksdata lijken de sporen zich echter rechtstreeks in een Pleistoceen periglaciaal lemig alluvium te bevinden. Door de aanwezigheid van bewoning binnen het onderzoeksgebied sinds ten minste het midden van de 16^e eeuw is ook de bodem verstoord, waardoor de inheems-Romeinse sporen vergraven zijn en de abdijfase een afdekkend archeologisch pakket vormt.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*

De bestaande historische en archeologische bronnen wijzen op het feit dat het gebied deel uitmaakt van de oudste bewoningskern van Kortrijk, dewelke opklimt tot de Romeinse periode. Daarenboven bevindt zich binnen het onderzoeksgebied sinds de 16^e eeuw een kloostercomplex, waarbij verschillende fasen te onderscheiden zijn. Er is bijgevolg sprake van een zeer hoog archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied, waarbij er

zekerheid is op het aantreffen van restanten uit de inheems-Romeinse periode, de Late Middeleeuwen en van de Groeningeabdij. Meer specifiek voor het abdijcomplex kunnen sporen van de verschillende bouw- en gebruiksfasen worden aangetroffen, alsook restanten die verband houden met de vele activiteiten die zich binnen dit complex en in de tussenliggende seculiere fase hebben afgespeeld. Verder lijkt het tevens zinvol om na te gaan of er daadwerkelijk sprake is van een afwezigheid van restanten uit de periode tussen de 4^e en de 13^e eeuw of dat dit eerder te maken had met de omstandigheden van het onderzoek op het einde van de 20^e eeuw.

- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*

De geplande werken hebben een negatieve impact op het archeologisch erfgoed en in ruimere zin het archeologisch kennispotentieel. De nog resterende archeologische sporen en structuren zullen in situ volledig verloren gaan.

- *Is verder (uitgesteld) vooronderzoek of onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

Verder onderzoek op de site is noodzakelijk, in de vorm van een vlakdekkende opgraving, zie § *Omschrijving van de maatregelen*.

5.2.2 Afweging van de te nemen maatregelen

Het volledige archeologietraject wordt bepaald als een traject van verschillende onderzoeksmethodes, waarbij dient te worden afgewogen of deze individuele methodes mogelijk, nuttig, schadelijk en/of noodzakelijk zijn. In deze fase van het onderzoekstraject is een bureaustudie uitgevoerd en de onderstaande tabel geeft weer welke onderzoeksmethodes in het volledige archeologietraject MOGELIJK, NUTTIG, SCHADELIJK en NOODZAKELIJK zijn.

Soort onderzoek	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	Evaluatie
Bureauonderzoek	JA	JA	NEE	JA	Is reeds uitgevoerd.
Archiefonderzoek	JA	JA	NEE	NEE	Er is een reële kans dat er van het onderzoeksgebied ook nog oudere kaarten of rekeningen bestaan, maar dit draagt naar alle waarschijnlijkheid weinig bij aan de huidige waardering van het gebied.
Geofysisch onderzoek	NEE	NEE	NEE	NEE	Het grootste deel van het onderzoeksgebied is bebouwd.
Veldkartering	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie.
Landschappelijke boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	Het onderzoeksgebied bestaat uit een stedelijk weefsel op Leie-alluvium. Er zijn geen aanwijzingen voor bewaarde paleo-horizonten.
Verkennde en waarnemende archeologische boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	
Proefsleuven	NEE	JA	JA	NEE	In het verleden werden al heel wat werkputten en -sleuven aangelegd die het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied voldoende aantonen.
Vlakdekkend onderzoek	JA	JA	JA	JA	Het uitvoeren van een vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving is noodzakelijk voor het volledig onderzoeken van de historie van deze site.

Op basis van deze evaluatie en de reeds uitgevoerde onderzoeken, kan gesteld worden dat een **vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving** dient te worden uitgevoerd, met als doel het verder onderzoeken van de historie van het gebouwencomplex en de onmiddellijke omgeving, en dit binnen de grenzen van de geplande werkzaamheden (fase bouw).

5.2.3 Bepaling van de te nemen maatregelen

Op basis van de kennis van de geplande werken is een behoud in situ van het bodemarchief niet mogelijk. Binnen het te ontwikkelen gedeelte van het onderzoeksgebied zal het bodemarchief door de geplande werken immers volledig verstoord worden, waardoor strikt gezien een behoud van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed in situ niet mogelijk is.

Gezien het feit dat de ingezamelde data aangetoond hebben dat het onderzoeksgebied een erg hoog potentieel tot archeologische kenniswinst bevat, worden verdere maatregelen noodzakelijk geacht. De werken hebben immers een zeer negatieve impact op het archeologisch kennispotentieel.

Bijgevolg werd een vervolgstategie bepaald, teneinde eventueel aanwezige archeologische resten te documenteren. Concreet betekent dit dat een vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving moet worden uitgevoerd. De details van deze onderzoeken worden besproken in § *Omschrijving van de maatregelen* van deze archeologienota.

5.3 Randvoorwaarden

Op basis van de beschikbare data kan worden gesteld dat de kans op het aantreffen van archeologische resten die een potentieel op kenniswinst herbergen, heel groot is. Er wordt dan ook verder onderzoek geadviseerd. Zolang er geen uitsluitsel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied, dient het volledige onderzoeksgebied per definitie als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er tot de aanvang van het vlakdekkend onderzoek geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen.

6 Omschrijving van de maatregelen

6.1 Algemene bepalingen

6.1.1 Randvoorwaarden

De randvoorwaarden voor de uitvoering van het archeologisch onderzoek hebben tot doel alle parameters die de kwalitatieve uitvoering van het archeologisch onderzoek in de weg kunnen staan te omschrijven.

De erkend archeoloog wordt in eerste instantie als een volwaardige actor bij het project betrokken. Hij/zij maakt deel uit van de communicatiestromen.

Het onderzoeksgebied is in gebruik als museum en tuin in een voormalig kloostercomplex aan de Groeningestraat. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied een verhoogde kans is op het aantreffen van archeologische sporen en structuren. Bijgevolg zijn volgende voorwaarden bindend:

- Het landgebruik wijzigt niet
- Er worden binnen de te onderzoeken zones geen bodemingrepen uitgevoerd
- Bij alle bodemingrepen binnen de werfzone wordt de erkend archeoloog ingeschakeld

Hierbij dient ook volgende opmerking gemaakt te worden: zolang er geen uitsluitel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het projectgebied, dient het volledige terrein als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen. De hoofdaannemer kan er in die optiek voor kiezen om de uitbraak van de verharding en eventuele voorbereidende werken onder toezicht van een erkend archeoloog te laten gebeuren. De erkend archeoloog, aangesteld voor het toezicht op de voorbereidende werken, wordt minimaal acht (8) werkdagen voorafgaand aan de start van de grond- en afbraakwerken op de hoogte gebracht, zodat aan de noodzakelijke administratieve verplichtingen en de noodzakelijke logistieke voorbereiding kan worden voldaan.

Het programma van maatregelen waarborgt een gedegen omgang met het vastgesteld archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied. Elke bodemingreep vóór de uitvoer van het archeologisch onderzoek voorgeschreven in het programma van maatregelen of buiten in dit document beschreven maatregelen wordt gezien als een inbreuk tegen het Onroerenderfgoeddecreet. Elke overtreding tegen het onroerend erfgoed wordt gesanctioneerd volgens Art. 11.2.1 – Art. 11.2.6 van het Onroerenderfgoeddecreet. De erkend archeoloog is deontologisch verplicht om vastgestelde inbreuken te melden bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

6.1.2 Risicoanalyse en remediering

6.1.2.1 Algemeen

De uitgraving van werkputten en de inzet van personeel dient te gebeuren conform de vigerende wetgeving. Bij aanvang van de opgraving is het raadzaam om een VGM-plan (Veiligheid-Gezondheid-Milieu) op te stellen. Hierin worden verscheidene aspecten van het project vastgelegd, zoals beheersmaatregelen, risico's, taken en verantwoordelijkheden. Zowel de initiatiefnemer als de erkend archeoloog moeten deze zaken inschatten en uiteindelijk een overeenstemming bereiken over de specifieke risico's en de maatregelen die moeten genomen worden voor aanvang van het project.

Het VGM-plan is een volledige omschrijving van het project met alle risico's die hieraan verbonden zijn. Hierin wordt gefocust op de projectomschrijving, veiligheid, gezondheid, milieu en noodprocedures.

De hoofdaannemer is verplicht om zo'n plan op te stellen wanneer minimaal één van deze punten van toepassing is:

- de doorlooptijd van het project bedraagt 30 dagen of meer waarbij er minimum 20 medewerkers inclusief onderaannemers actief zijn.
- de aanneemsom bedraagt meer dan 350.000 euro
- er is sprake van een verhoogd risico
- het project beslaat in zijn geheel meer dan 500 mandagen

20

Elke werkgever op de bouwwerf blijft zelf verantwoordelijk voor het naleven van de wetgeving die betrekking heeft op veiligheid van werknemers. Dit betekent dat men een VGM-plan kan laten opstellen, maar uiteindelijk dient men steeds te zorgen dat alle nodige veiligheidsmaatregelen en wettelijke normen perfect nageleefd worden.

6.1.2.2 Historische munitie

Tijdens de bureaustudie en het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek zijn geen aanwijzingen verkregen dat het onderzoeksgebied met historische munitie vervuild is. De initiatiefnemer dient hiervoor dus ook geen specifieke remediërende maatregelen te nemen.

In geval van het alsnog aantreffen van een niet-ontploft artillerieprojectiel of elk object dat redelijkerwijs kan vermoed worden een niet-ontploft munitieartikel te zijn, dienen volgende stappen te worden genomen:

- Het object wordt niet aangeraakt.
- De werken worden gestaakt en de werf wordt ontruimd, het personeel verplaatst zich naar een veilige plaats (zie VGM).
- De lokale politie wordt op een rustige en duidelijke manier op de hoogte gebracht van de vondst.
- De lokale politie doet vaststelling van het object en neemt de nodige maatregelen (bijvoorbeeld het instellen van een veiligheidsperimeter).

- Het object wordt geruimd door de dienst DOVO. Wanneer het gebied door de DOVO is vrijgegeven, kunnen de werken worden hervat.

Er kunnen echter ook preventieve en/of remediërende maatregelen genomen worden om dit proces beter af te stemmen op de vlotte uitvoering van de werken. De initiatiefnemer dient hiervoor te rade te gaan bij een gespecialiseerd munitieaaneringsbedrijf.

6.2 Omschrijving van de maatregelen

6.2.1 Onderzoeksdoel

Het doel van het volledige vooronderzoek was een inzicht te verkrijgen in het archeologisch kennispotentieel van het projectgebied en de impact van de geplande werken op het archeologische erfgoed in te schatten. Aldus kan een advies gevormd worden voor de vervolgstategie op de projectlocatie.

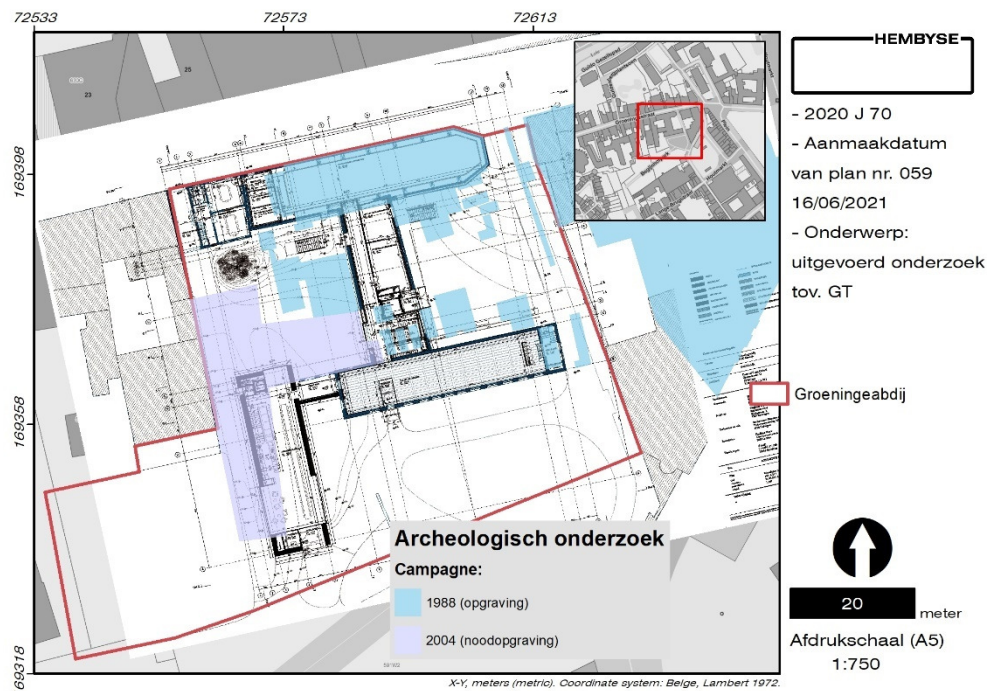
Aan de hand van de ingezamelde onderzoeksdata kan gesteld worden dat **de aanwezigheid van een archeologische site binnen de onverstoorde delen van het projectgebied met zekerheid is aangetoond**. Door de reeds uitgevoerde archeologische campagnes aan het einde van de 20^e en het begin van de 21^e eeuw kan met zekerheid worden gesteld dat er binnen de zone van de geplande werken archeologische sporen en structuren met een belangrijk kennispotentieel aanwezig zijn ! De destijds aangetroffen grondsporen, structuren en inhumaties maken deel uit van nog aanwezige sporen, structuren en een grafveld, die na de bouw van de bestaande toestand niet meer verstoord zijn. Tevens gezien de densiteit en spreiding van de werkputten uit voornoemde campagnes ten opzichte van de heden geplande werken is een prospectie met ingreep in de bodem dus niet noodzakelijk. De enige zone die aaneengesloten en vlakdekkend is onderzocht, bevindt zich immers *buiten* het huidige onderzoeksgebied, binnen het onderzoeksgebied is sprake van een aantal kleinere onderzoeksputten.

De geplande werken binnen het onderzoeksgebied omvatten een stedenbouwkundige ingreep met het oog op het uitbouwen van een hernieuwde museumsite.

DIT PROGRAMMA VAN MAATREGELEN IS VAN TOEPASSING OP DE TWEEDE FASE VAN DE STEDENBOUWKUNDIGE HANDELINGEN, NAMELIJK HET PLAATSEN VAN DAM-EN JET GROUTINGWANDEN EN HET BOUWEN VAN EEN NIEUW MUSEUMCOMPLEX. DIT SLUIT AAN OP DE MAATREGELEN IN DE EERSTE FASE, VAN TOEPASSING OP HET DEEL SLOOP.

Het programma van maatregelen voor het archeologisch onderzoek dient omwille van stedenbouwkundige redenen (conform het advies Agentschap Onroerend Erfgoed) opgedeeld te worden bij de vergunning sloop en vergunning bouw. De PVM's die hiervan het resultaat zijn, zijn echter complementair en het archeologisch onderzoek dient bijgevolg als één geheel te worden beschouwd.

De geplande werken in hun geheel impliceren een verstoring van de bodem binnen enkele grotere zones waarbinnen de aanwezige archeologische sporen en structuren bedreigd worden en een behoud hiervan in situ niet mogelijk is. Een confrontatie tussen de geplande werkzaamheden en de nog niet onderzochte delen van het onderzoeksgebied illustreert dit danig.

Figuur 4. Confrontatie tussen de geplande toestand en reeds aangesneden delen van het onderzoeksgebied.

Bijgevolg wordt een programma van maatregelen opgesteld voor een **vlakdekkend archeologisch onderzoek, met als doel een definitieve opgraving van alle nog aanwezige archeologische sporen en structuren**. Op basis van het onderzoeksrapport van Despriet en het advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed wordt er van uitgegaan dat ook in de reeds aangelegde werkputten niet alle sporen en structuren zijn onderzocht. De niet-onderzochte archeologische resten -of althans de daarin vervatte archeologische kennis- dienen ex situ bewaard te worden. De bewaring van het archeologisch kennispotentieel als een maatschappelijk goed is echter het uiteindelijke doel van het archeologisch onderzoek en de wettelijke verplichting van de initiatiefnemer.

De onderzoeksvragen, een synthese van de ruimere onderzoeksdoelen, die in dit vlakdekkend onderzoek van de sporensite beantwoord dienen te worden, worden hieronder opgesomd.

6.2.2 Opgravingsstrategie, -methoden, -technieken

Het vlakdekkend archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd conform de vigerende Code van Goede Praktijk. Hierin staat de gekte methodiek voor een vlakdekkend onderzoek van een sporensite met een complexe verticale stratigrafie beschreven. De polygonen met de verschillende onderzoekszones zijn opgemaakt in ArcGIS en in shapefile beschikbaar.

Alle afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk, de geldende wettelijke basis voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek in Vlaanderen, moeten worden gemeld en gemotiveerd.

In het huidige Verslag van Resultaten en het Programma van Maatregelen zijn geen afwijkingen op de Code van Goede Praktijk noodzakelijk geweest.

Er worden tevens geen afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk voorzien wat betreft het vlakdekkend onderzoek. Indien tijdens de uitvoering afwijkingen noodzakelijk zijn, worden deze door de erkend archeoloog (uitvoerder) verantwoord.

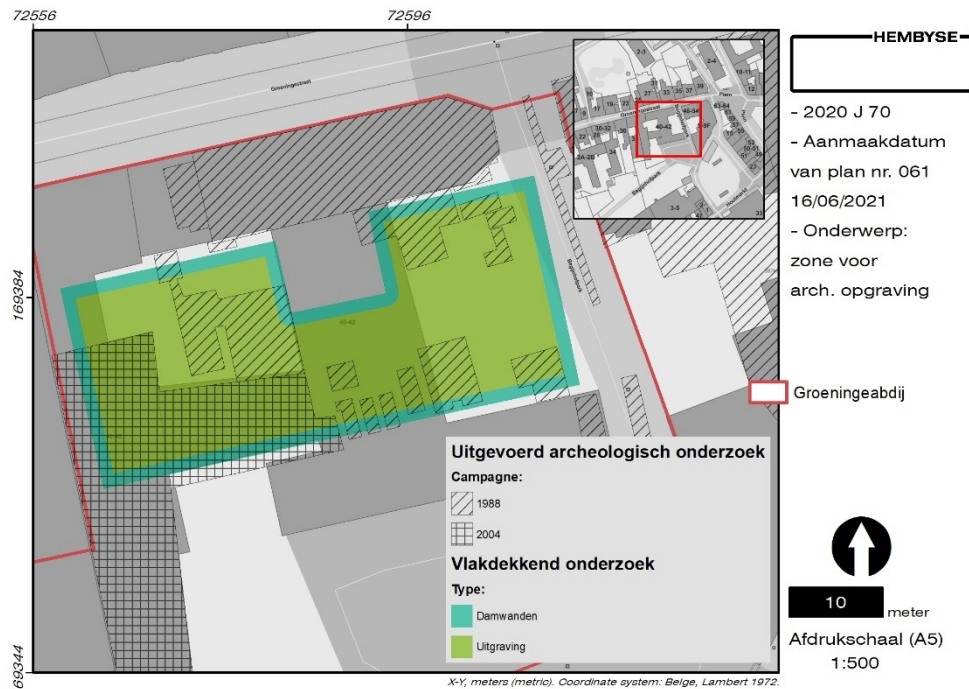
6.2.2.1 Onderzoekszone in functie van de bouwvergunning

Het moet worden benadrukt dat het programma van maatregelen voor de fase bouw volledig complementair is aan het programma van maatregelen voor de fase sloop !

De geplande werkzaamheden waarvoor twee afzonderlijke stedenbouwkundige vergunningen worden aangevraagd, bestaan ook uit twee afzonderlijke fasen: namelijk een sloofphase en een bouwfase. In dit programma van maatregelen wordt enkel ingegaan op het archeologisch onderzoek verbonden aan de bouw van de ondergrondse ruimtes.

1. De archeologische begeleiding van de werksleuf voor de damwanden

Na het vlakdekkend onderzoek van de zones binnen de contouren van de damwanden (dit onderzoek is verbonden aan de sloofvergunning) tot 1,2 – 1,4 meter diepte, dient de damwand zelf te worden aangelegd (zie plan 61, de turkoois contour). Deze damwand bestaat uit een palenwand en een jet groutingwand. In functie van deze wanden wordt stevast een werksleuf aangelegd waarbij alle ondergrondse massieven en holtes worden opgespoord. Dit is een directe bedreiging voor archeologische sporen en structuren die ná de eerste fase van het vlakdekkend onderzoek mogelijk nog aanwezig zijn, dit op een diepte van meer dan 1,2-1,4 meter. Het is noodzakelijk dat op basis van de eerste fase van het vlakdekkend onderzoek wordt bepaald welke sporen en structuren zich op een dieper niveau manifesteren. Reeds volledig onderzochte zones of verstoorte zones kunnen dus uitgesloten worden van de begeleiding van de werksleuf. De erkend archeoloog bepaalt welke delen van de werksleuf moeten worden begeleid.

Figuur 5. Plan van de te begeleiden damwand en de uitgraving vanaf 1,2-1,4 meter diepte.

De archeologische begeleiding van de werksleuf voor de damwanden is voornamelijk gericht op de volgende onderzoeksvragen:

- *Welke types van archeologische sporen en structuren reiken tot diep in het onverweerde moedermateriaal en hoe verhoudt dit zich tot de reeds gekende archeologische data ?*
- *Zijn er op basis van alle reeds ingezamelde archeologische gegevens zones die reeds vrijgegeven kunnen worden ?*

Wat betreft de termijnen van de uitvoering van de begeleiding van het aanleggen van de werksleuf voor de damwanden kan worden gesteld dat omwille van de specifieke methodiek (begeleiding) dit dan ook grotendeels afhankelijk is van de uitvoeringstermijnen van de graafwerken zelf. Er wordt in de aanbesteding voor de grondwerken een maximale termijn voorzien, waarbinnen per definitie het luik archeologie ook moet worden opgenomen. Een werfbegeleiding wordt uitgevoerd door 2 archeologen; een derde archeoloog blijft op stand-by. Het is in deze weinig waarschijnlijk dat er nog in situ inhumaties zullen worden aangetroffen, deze inhumaties bevinden zich op één relatief ondiep niveau en zullen naar alle waarschijnlijkheid reeds in archeologisch onderzoek in de fase van de sloop zijn onderzocht. Desalniettemin is het zinvol om uit een voorzichtigheidsprincipe een fysisch-anthropoloog op afroep beschikbaar te houden.

2. De opgraving van de bouwzones binnen de palenwanden, dieper dan 1,2-1,4 meter

Aansluitend op de sloopwerken was geadviseerd om de zones waar de nieuwe bezoekersruimtes (de zogenaamde U-vorm, zie verder) worden gebouwd (hier is een uitgraving tot 7 meter diep gepland) vlakdekkend op te graven tot 40 centimeter boven de funderingsdiepte van de bestaande gebouwen. In realiteit is dit 1,2 tot 1,4 meter onder het huidige maaiveld. Na deze fase dienen de damwanden te worden geplaatst, waarbij de maatregelen in het vorige hoofdstuk van toepassing zijn. Na het plaatsen van de damwanden kan er (louter omwille van stabiliteit) verdiept worden, waardoor het vlakdekkend archeologisch onderzoek van de diepere, nog aanwezige structuren fysiek binnen de “kuip” van de damwanden (zie plan 61, de groen ingekleurde zone) ook mogelijk is. In deze laatste fase van het vlakdekkend onderzoek is het de bedoeling om alle nog aanwezige sporen en structuren binnen de contouren van de damwanden volledig op te graven. Dit zou dan ook de laatste veldwerfphase van het volledige archeologisch onderzoek binnen het onderzoeksgebied moeten zijn.

Het gaat om een onderzoekszone met een oppervlakte van circa 1100m², ruwweg in een U-vorm. Hiervan dient een aanzienlijk deel reeds in de fase van de sloop te worden onderzocht, en wel om volgende redenering:

- Tussen uitvoering van de sloopwerken en de start van de bouwwerken (het plaatsen van de wanden) is een tijdsspanne van twee tot drie maanden waarbinnen -in het zog van de sloopwerken- direct een vlakdekkend onderzoek kan worden uitgevoerd. Deze tijdsspanne laten verloren gaan zou logistiek, maatschappelijk en financieel niet verantwoord zijn.
- De sloop en de bouw worden afzonderlijk aanbesteed, waardoor de uitvoerder van de sloop en de uitvoerder van de bouw twee afzonderlijke partijen zijn. Het is logistiek dus heel logisch om met de aannemer van de sloop, die reeds geruime tijd op de werf aanwezig zal zijn, de eerste fase van het vlakdekkend onderzoek uit te voeren. Dit vermijdt mob-demob, het inzetten van een derde partij voor de grondwerken en vermijdt dus onnodige kosten. Bovendien heeft de aannemer van de sloop na de archeologische begeleiding van de sloopwerken ervaring met de werkwijze van de archeologen. Bovendien heeft de aannemer sloop een goede kennis van de werf en de gebouwen in het algemeen opgebouwd.

Op deze manier zou in de fase van de bouw reeds een substantieel deel van de archeologische sporen en structuren in de zogenaamde U-vorm onderzocht moeten zijn en zouden de vlakken met een anti-worteldoek beschermd moeten

zijn², zoals beschreven in het PVM voor de stedenbouwkundige vergunning, fase sloop³.

Aangezien het gaat om dezelfde onderzoekszone als in de fase sloop, zijn de onderzoeksvragen goeddeels dezelfde:

- *Zijn er sporen en structuren die kunnen worden verbonden aan de abdij Groeninge III ?*
- *Zijn er nog (vergraven) menselijke resten aanwezig, hoeveel en in welke staat zijn deze na de bouw van het huidige complex ?*
- *Wat is het wetenschappelijk potentieel voor verder onderzoek op deze (vergraven) menselijke resten ?*
- *Zijn er sporen en structuren aanwezig uit de abdijfase Groeninge III, andere dan muurwerk (bijvoorbeeld beerputten, afvalkuilen, ...) ?*
- *Zijn er sporen en structuren aanwezig die ouder zijn dan de abdijfase ? Gaat het louter om zandwinningskuilen ?*
- *Zijn er sporen en structuren aanwezig die in de inheems-Romeinse periode kunnen worden gedateerd, of gaat het enkel om verspit materiaal van een "ambachtelijke zone" ?*
- *Hoe verhouden de aangetroffen sporen en structuren zich tot de reeds gekende data uit de voorgaande opgravingscampagnes (inclusief de onderzoeksfase sloop) ?*

26

Wat betreft de termijnen van de uitvoering van het tweede deel van dit vlakdekkend onderzoek kan worden gesteld dat een oppervlakte van 853m²⁴ met de sporendensiteit zoals gekend uit het reeds gevoerde onderzoek maximaal 15 kalenderdagen in beslag mag nemen, voor een veldteam bestaande uit een veldwerkleider en drie assistent- archeologen. Twee assistent-archeologen en een fysisch-anthropoloog blijven stand-by. Er worden echter geen in situ inhumaties meer verwacht, wel kan er sprake zijn van menselijk botmateriaal in vergraven structuren of aanvullingen.

Het tweede deel⁵ van het archeologisch onderzoek is afgerond wanneer de erkend archeoloog besluit dat alle archeologische sporen en structuren afdoende zijn onderzocht en dat het archeologisch kennispotentieel ex situ bewaard kan worden.

² Het PVM kon niet als één geheel worden opgemaakt en gebruikt in twee stedenbouwkundige aanvragen, dit op basis van een advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

³ De Smaele B. & Pieters H., 2021.

⁴ Het volledige gebied met een oppervlakte van circa 1100m² wordt reeds in de fase van de sloop tot een diepte van 1,2-1,4 meter onderzocht. De zone van de damwanden wordt middels een begeleiding onderzocht in de werksleuf.

⁵ In de vergunning voor de sloop wordt het eerste deel van het onderzoek opgenomen.

6.2.2.2 Competenties van de erkend archeoloog

De competenties van de uitvoerder zijn gebaseerd op de Code van Goede Praktijk, versie 4.0, hoofdstuk 4.

De erkend archeoloog is verantwoordelijk voor het samenstellen van een team dat over de nodige competenties beschikt voor het uitvoeren van een vlakdekkend onderzoek in een “stedelijke context” met:

- Pre-stedelijke sporen
- Complexe stratigrafie
- Inhumaties

De erkend archeoloog en de veldwerkleider dienen ruime en aantoonbare ervaring met bovenstaande archeologische ensembles te hebben, deze ervaring is aantoonbaar op basis van de leiding over een vergelijkbaar archeologisch onderzoek.

De erkend archeoloog en de veldwerkleider stellen een onderzoeksteam samen, dat bij voorkeur bestaat uit:

- Eén assistent-archeoloog voor het uitvoeren van de archeologische begeleiding (= veldwerkleider + assistent)
- drie assistent- archeologen voor het uitvoeren van het vlakdekkend archeologisch onderzoek (= veldwerkleider + 3 assistent- archeologen)

Dit team van archeologen wordt op afroep van de veldwerkleider (op stand-by) bijgestaan door:

- een fysisch-antropoloog voor het begeleiden van het in situ (en ex situ) onderzoek van menselijke resten
- een aardkundige (bodembkundige) bij het aanleggen van bodemprofielen
- elke andere externe specialist die de veldwerkleider noodzakelijk acht voor een correcte uitvoering van het archeologisch onderzoek. Dit kan bijvoorbeeld zijn: een CTE-deskundige, een geoloog, een bouwhistoricus, ...

Een archeologisch onderzoek, hoe modern en gemechaniseerd het heden ook mag zijn, gaat noodzakelijkerwijs gepaard met veel manueel werk (bijvoorbeeld het uitscheppen van puinvullingen, het ontmantelen van muurwerk, het opschonen van vlakken,...). Indien de veldwerkleider dit noodzakelijk acht, dient de initiatiefnemer één of meerdere arbeiders te voorzien om bij dit manuele werk assistentie te verlenen. Het spreekt voor zich dat er gekozen wordt voor gemotiveerde en ruimdenkende arbeiders met een breed technisch profiel.

6.2.2.3 Logistiek

Logistiek is -naast kennis en ervaring- de meest belangrijke pijler voor een correcte uitvoering van een archeologisch onderzoek. Logistiek is echter ook duur en daarom wordt een deel voorzien door de erkend archeoloog en een deel voorzien door de initiatiefnemer. Ieder neemt zijn verantwoordelijkheid.

De erkend archeoloog voorziet minimaal:

- Archeologen en specialisten
- Opgravingsmaterialen en topografisch materiaal
- Zeefinstallatie voor ter plaatse uitzeven van bulkstalen
- Verpakkingsmateriaal voor vondsten en stalen
- Afdekkingsmaterialen voor het bedekken van individuele sporen en structuren (zeilen, tentjes), met uitzondering van afdekken van volledige vlakken, indien noodzakelijk.

De initiatiefnemer voorziet minimaal:

- Toegankelijkheid en veiligheid op de werf
- Afsluiting van de werfzone
- Werfkeet, toilet en opslagcontainer voor het archeologisch team, het materiaal en de vondsten + stalen
- Elektriciteit en water (hygiëne + het voeden van de zeefinstallatie)
- Het droog houden van het opgravingsvlak door middel van oppervlakte- en/of dieptebeemaling
- Communicatie publieke relaties
- Minigraver 2 ton

De erkend archeoloog maakt hiervoor de nodige afspraken met de initiatiefnemer.

6.2.2.4 Rapportage en natuurwetenschappelijk onderzoek

Assessment en rapportering van het vlakdekkend onderzoek worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in de hoofdstukken 22.1 en 23.

Voor het assessment en de rapportering is het strikt noodzakelijk dat de data uit het veldwerk door de opgravingsleider(s) worden uitgewerkt. De veldwerkleider beslist welke specialisten hierbij dienen te worden betrokken.

Bemonsteringsstrategie en natuurwetenschappelijk worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in de hoofdstukken 20 en 20.3.

Na afloop van het tweede deel van het veldwerk, verbonden aan de bouwvergunning, wordt opnieuw een archeologierapport (van deze fase) opgemaakt. **De archeologische rapportage bestaat dus uit twee archeologierapporten (één per fase) en een eindrapport van het gehele archeologische onderzoek.**

Het archeologierapport is een beknopt overzicht van de onderzoeksresultaten, hier gebonden aan de sloopvergunning. Het archeologierapport stelt het Agentschap Onroerend Erfgoed in staat om de beoordeling van de erkend archeoloog te toetsen en het terrein vrij te geven voor het verdere verloop van de bouwwerken.

De opmaak van het uiteindelijke eindrapport omvat het uitwerken van de ruwe data, de vondsten en de stalen. Dit eindrapport dient één keer te worden opgemaakt, maar twee keer te worden ingediend (één keer voor de vergunning sloop, één keer voor de vergunning bouw)⁶

Idealiter wordt voor de verwerking en rapportage een aantal mandagen voorzien dat gelijk is aan het aantal veldwerkdagen, aangezien de verwerking en rapportage de minst zichtbare, maar veelal de meest substantiële moot van het archeologisch onderzoek omvat.

Voor de verwerking van de onderzoeksresultaten en de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet, bijgestaan door de nodige specialisten. Deze worden door de erkend archeoloog geselecteerd op basis van de feitelijke onderzoeksresultaten van het veldwerk.

De veldwerkleider beslist op welke manier de staalname tijdens het veldwerk wordt uitgevoerd, waar en wanneer dit zinvol is (voor het bereiken van de onderzoeksdoelen) en of het noodzakelijk is een specialist bij deze staalname te betrekken. Een voorbeeld hierbij is de staalname voor archeomagnetische datering, die uitsluitend door een specialist kan worden uitgevoerd.

Voor het huidige onderzoek dienen de volgende natuurwetenschappelijke onderzoeken te worden uitgevoerd⁷:

- Waardering en onderzoek van micro- en macroresten (onder meer: zaden en vruchten, archeozoölogisch onderzoek) uit afval- of beerkuilen, met de focus op de abdijfase. Dit kan een beeld geven van de levensstijl van de bewoners van de abdij.
- Waardering en onderzoek van pollenstalen (voornamelijk indien inheems-Romeinse contexten worden aangetroffen die een deel van het landschap uitmaakten, zoals greppels).
- Noodconservatie van kwetsbare vondsten in metaal, hout en leder.
- Restauratie van vondsten met een museale, maatschappelijke of esthetische waarde.
- Waardering en onderzoek van de aangetroffen menselijke resten (door de fysisch-anthropoloog).
- Waardering van houtskoolstalen met het oog op datering en houtsoortbepaling.
- C14-datering en anthracologisch onderzoek.

⁶ Mededeling Nancy Lemay, AOE.

⁷ Indien echter zinvol op de ingezamelde stalen.

OPGELET ! In het archeologisch onderzoek verbonden aan de sloopvergunning is reeds een aantal waarderings- en noodconservaties opgenomen. De erkend archeoloog beschouwt deze als complementair en maakt de afweging voor de uitvoering van natuurwetenschappelijk onderzoek op basis van *alle* ingezamelde vondsten en stalen.

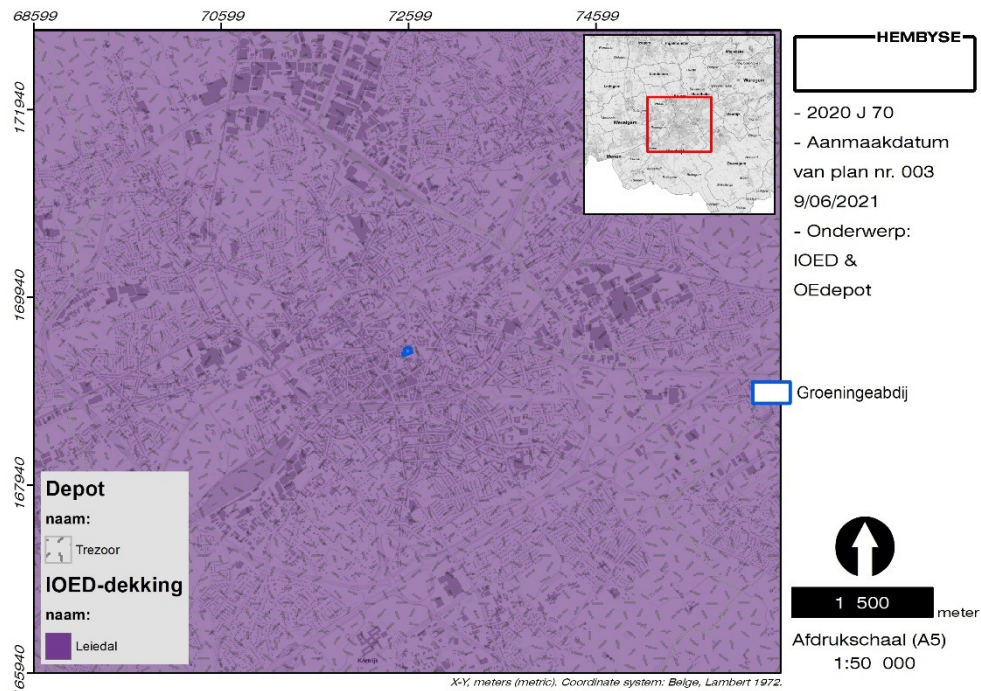
Het is dus op basis van de huidige archeologische data niet mogelijk om de verwerking en rapportage gedetailleerd te becijferen. Het is echter wel zinvol om op basis van de daadwerkelijk aangetroffen sporen, structuren en stalen een nuttige selectie te maken om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Dit vermijdt een al te doorgedreven selectie van staalname tijdens het veldwerk. Het natuurwetenschappelijk onderzoek, met uitzondering van het fysisch-anthropologisch onderzoek, dient dus als een stelpost met een plafondbedrag te worden begroot.

6.2.2.5 Deponeren archeologisch ensemble

Assessment en rapportering van het vlakdekkend onderzoek worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in Deel 4.

Vergaarde data en vondsten (het archeologisch ensemble) blijven ten allen tijde eigendom van de opdrachtgever. Na afloop van alle veldwerken dient het ensemble te worden opgenomen door een erkend onroerenderfgoeddepot, indien dit voor de regio aanwezig is, dit in overeenkomst met de opdrachtgever.

Het definitief deponeren van het archeologisch ensemble, na afloop van het volledige veldwerk en de oplevering van het eindrapport, kan in dit geval gebeuren in het onroerenderfgoeddepot TREZOOR. De verpakkings- en aanleveringseisen zijn depotaafhankelijk en zijn ten laste van de initiatiefnemer.

Figuur 6. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende onroerendergoeddepots in Vlaanderen.

Het is belangrijk dat alle vondsten en stalen samengebracht worden en als één ensemble worden bewaard ! Het gaat dus om de vondsten en stalen uit:

- De opgravingscampagne 1988-'92
- De opgravingscampagne 2004
- De opgravingscampagne voor de fase sloop (nog niet uitgevoerd)
- De opgravingscampagne voor de fase bouw

31

Hierbij moet ook worden vermeld dat het archeologisch ensemble van de onderzoekscampagnes uit 1988-'92 en 2004 verspreid is geraakt. De dato van 30 juni 2021 is betracht deze ensembles te traceren. Het doel is om in functie van het eindrapport het volledige archeologische ensemble, gespreid over alle onderzoekscampagnes sinds 1988, samen te brengen. Hiervoor dient in functie van de verwerking en rapportage van de bouwvergunning in dat specifieke PVM een post te worden voorzien: het inventariseren en desnoods opnieuw determineren van de vondsten en het waarderen van de menselijke resten. Het archeozoologisch materiaal is in 1992 reeds uitvoerig door Prof. Gautier besproken.

- Van de onderzoekscampagne in 1988-'92 is het ensemble verspreid geraakt over drie locaties. Het aardewerk en de metalen voorwerpen waren ondergebracht in het "Broelmuseum", waarvan de collectie eigendom is van de Stedelijke Musea van Kortrijk en integraal in depot wordt bewaard. Sommige stukken zijn gebruikt in Kortrijk 1302 (Groeningeabdij). Het is niet

duidelijk op welke manier de stukken worden bewaard, maar naar alle waarschijnlijkheid bevinden zich deze reeds in het depot TREZOOR⁸.

- In het verslag van Ph. Despriet is ook sprake van een “beperkte keuze van hergebruikte bouwelementen uit de abdij Groeninge II”, die in het gerestaureerde dormitorium was ondergebracht. Het was niet duidelijk waar deze objecten heden zijn (aangezien het dormitorium leeg is), maar het gaat niet om de objecten in het lapidarium in het huidige museum. De stukken van Groeninge II zouden ook reeds bij TREZOOR in het depot moeten liggen.
- Het ensemble aan dierlijk botmateriaal is overgemaakt aan de Onderzoeksgroep Paleontologie en Paleo-omgevingen van de Universiteit Gent (in het befaamde S8 aan de Sterre), waar het door Prof Gautier is onderzocht. Er is met deze dienst contact genomen voor het traceren van dit deel van het ensemble, maar tot op heden (dd. 29 november 2021) is het niet duidelijk of dit materiaal nog aldaar in depot ligt.
- De menselijke resten van het onderzoek in 1988-1992 zijn nog niet getraceerd. Het is volstrekt onduidelijk waar dit menselijk botmateriaal is en of het nog bestaat.
- De onderzoeksdata en de vondsten uit het onderzoek in 2004 zijn nog niet getraceerd, aangezien er in het beknopte verslag van dit onderzoek geen melding wordt gemaakt van deponering.

6.3 Kostenraming, prijsopbouw

6.3.1 Veldwerk

Zie bijlage voor een uitgewerkte kostenraming (tabel).

Voor het veldwerk wordt een voorlopige inschatting van de kostprijs gemaakt, de verschillende uit te voeren werken kunnen worden vertaald in een meetstaat. Dit document kan door de initiatiefnemer gebruikt worden om een uitvoerder voor het archeologisch onderzoek aan te stellen, op basis van de nodige criteria.

Het wordt aangeraden om de aanstellingscriteria voor het archeologisch onderzoek niet louter te beperken tot prijs, maar tevens ervaring en kwalitatieve uitvoering en uitwerking van archeologisch onderzoek in acht te nemen. Het archeologisch onderzoek kan immers slechts één keer worden uitgevoerd, een herstel van schade aan het archeologisch kennispotentieel is niet mogelijk.

Bovendien moet worden vermeld dat het verlagen van de grondwatertafel voor een kwalitatieve uitvoering van het onderzoek hoogstwaarschijnlijk noodzakelijk zal zijn ! Een beperkte registratie van archeologische sporen en structuren door een “te natte bodem” dient te worden vermeden. Het plaatsen van bemaling heeft ook zijn effecten op de timing van het onderzoek. De timing voor het veldwerk is uiteraard

⁸ Mondelinge mededeling Silke De Smet, TREZOOR.

ook afhankelijk van de aangetroffen sporen en structuren, al kan er op basis van de waardering een uitvoeringstermijn worden ingeschat.

Voor de archeologische begeleiding van de werksleuf in functie van de damwand is de termijn per definitie afhankelijk van de duur van deze grondwerken. Het vlakdekkend opgraven van de tentoonstellingsruimtes onder 1,40m-MV diepte, binnen het stedenbouwkundig kader van de bouwvergunning, wordt geschat op de termijn van de werfbegeleiding + maximaal 15 werkdagen. Het onderzoeken van inhumaties in situ neemt naar schatting 1 mandag per inhumatie in beslag en is afhankelijk van het aantal inhumaties, in deze worden echter geen inhumaties (meer) verwacht.

Deze termijnen houden geen rekening met de termijnen van aanbesteding, gunning, administratie en voorbereiding, mobilisatie, en dergelijke meer.

6.3.2 Post-excavation

Zie bijlage voor een uitgewerkte kostenraming (tabel).

Voor het gedeelte van *post-excavation* wordt een voorlopige inschatting van de kostprijs gemaakt, de verschillende uit te voeren werken kunnen worden vertaald in een meetstaat. Dit document kan door de initiatiefnemer gebruikt worden om een uitvoerder voor het archeologisch onderzoek aan te stellen, op basis van de nodige criteria.

De timing voor de verwerking, de waardering van vondsten en stalen en het opmaken van het archeologierapport wordt geschat op een aantal werkdagen gelijk aan het aantal veldwerkdagen.

Bij voorkeur wordt één archeologierapport per onderzoeksfase (deze kunnen dan ook afzonderlijk worden opgeleverd en afgerekend) en één eindverslag voor alle fasen van het onderzoek op de site (inclusief het onderzoek op de data uit de vorige onderzoekscampagnes) opgeleverd. Het archeologierapport en het eindverslag dienen conform de CGP te worden opgemaakt en opgeleverd.

In het eindverslag zijn ook alle resultaten van de specialistische en/of natuurwetenschappelijke onderzoeken opgenomen, of er wordt een uitvoeringstermijn vastgelegd waarbinnen deze worden uitgevoerd en opgeleverd. Dit wordt pas na afloop van alle veldwerken en alle natuurwetenschappelijk onderzoek opgeleverd.

6.4 Besluit

Het archeologisch onderzoek in de voormalige Groeningeabdij te Kortrijk, in de vorm van een bureauonderzoek, heeft aangetoond dat er binnen het onderzoeksgebied met zekerheid nog archeologische sporen en structuren aanwezig zijn die dateren uit de pre-stedelijke inheems-Romeinse periode van Kortrijk, de Late Middeleeuwen en vooral de abdijfase Groeninge III. In de opgravingscampagne van 1988-1992 werd de abdij niet vlakdekkend onderzocht en binnen de aangelegde

werkputten mag niet worden uitgegaan van een integraal onderzocht bodemarchief. De data uit deze werkputten geven echter wel voor de volledige werfzone een duidelijk beeld van de te verwachten archeologische sporen en structuren. Het gaat om resten van de abdij (muurwerk, inhumaties) en oudere grondsporen.

De geplande sloop- en bouwwerken voor het nieuwe museumcomplex zijn een directe bedreiging voor het nog aanwezige bodemarchief en de in dit bodemarchief vervatte archeologische en historische kennis moet daardoor ex situ bewaard worden. Dit kan enkel door middel van een archeologische opgraving.

De initiatiefnemer zal dan ook conform het geldende Onroerend Erfgoeddecreet de nodige maatregelen moeten nemen en de nodige middelen moeten voorzien om deze archeologische en historische kenniswinst te documenteren en aldus te behoeden voor een ongecontroleerde vernietiging.

Deze maatregelen omvatten het aanstellen van een erkend archeoloog voor de werfbegeleiding van damwanden en de tweede fase van de vlakdekkende opgraving van de afgebakende onderzoekszone, conform voorliggend Programma van Maatregelen en de vigerende *Code van Goede Praktijk*.

7 Bibliografie

Naslagwerken

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Groeningeabdij* [online]
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/59636> (geraadpleegd op 9 december 2020).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Historische stadskern van Kortrijk* [online],
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140006> (geraadpleegd op 1 maart 2021).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Kortrijk* [online]
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14445> (geraadpleegd op 9 december 2020).

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Bogemans F., 2007. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 29 Kortrijk*, Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.

Bot B., Vanbrabant E. & Ghyselbrecht E., 2021. *Plein 13 (Kortrijk, West-Vlaanderen). Nota deel 1: resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem*, (ongenummerde nota van een uitgesteld vooronderzoek door Ruben Willaert bvba); Sint-Michiels-Brugge.

Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

Bot B., Vanbrabant E. & Ghyselbrecht E., 2021. *Plein 13 (Kortrijk, West-Vlaanderen), Nota, Deel 1: Resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem*, Ruben Willaert bvba, Brugge.

Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

Demeyere A., 2018. *Berheersplan Groeningeabdij – Dormitorium*, Demeyere J. & A. BV, Kortrijk.

De Smaele B. & Pieters H., 2021. *Archeologienota naar aanleiding van de renovatie en uitbreiding van het Groeningemuseum op de site van de voormalige*

Groeningeabdij te Kortrijk, onderdeel sloop; Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 151, Gentbrugge.

Despriet P., 1993. *De Kortrijkse Groeningeabdij. Een archeologische en historische studie*, in: Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 28, Archeologische Stichting Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk.

Despriet P., 2004. *Kortrijk, 2004. Noodopgraving 3^e abdij van Groeninge*, Archeologische Stichting Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk.

Lapon L., 2008. *De vroege stadsontwikkeling van middeleeuws Vlaanderen in geografisch kader*, Gent.

Matthijs J., 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Proven-leper-Ploegsteert*, Geological Service Company bvba.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Verbrugge A., De Graeve A., Cherretté B. & Belbachir S., 2012. *Ronse Pont West. Archeologisch vooronderzoek*, Archeologie-rapport 19, SOLVA, Erpe-Mere.

Willaert A., Van Goidsenhoven W. & Thys C., 2020. *Plein 13 (Kortrijk, West-Vlaanderen), Archeologienota, Bureauonderzoek (Fase 0)*, Ruben Willaert bvba, Brugge.

Online bronnen:

http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

<http://uurl.kbr.be>

<http://www.geopunt.be/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<https://geoplannen.omgeving.vlaanderen.be/roviewer/?t=7&m=1&category=2>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://www.cartesius.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://oar.onroerenderfgoed.be/>

www.geologievannederland.nl

<http://lukeuedasarson.com/NDcortoriacenses.html>

<https://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=8457>

https://beeldbank.kortrijk.be/fotos/index.php/search?q%5B%5D=groeningeabdij&csid=5fd36db22a525&view=&limit=&sort=&per_page=0&sd=&ed=

8 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de topografische kaart.	6
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadasterkaart.	6
Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerenderfgoeddepots en de IOED's. Onder: situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de "Werkgebieden Archeologie" van het Agentschap Onroerend Erfgoed.	9
Figuur 4. Confrontatie tussen de geplande toestand en reeds aangesneden delen van het onderzoeksgebied.	22
Figuur 5. Plan van de te begeleiden damwand en de uitgraving vanaf 1,2-1,4 meter diepte.	24
Figuur 6. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende onroerenderfgoeddepots in Vlaanderen.	31

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse BV.

Maatschappelijke zetel: Vogelhoekstraat 25A, 9050 Gentbrugge

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: info@hembyse.net

Web: www.hembyse.net

